

цілого; хореографічна - як розвиток самостійних пластичних тем, композиційних побудов в органічному поєднанні, підпорядкованих основній дії) [9, с. 112].

Таким чином, можна визначити, що музика - найяскравіший засіб виразності хореографічної драматургії. Подібність закономірностей музичного і хореографічного розвитку проявляється в оновленні й повторюваності матеріалу, наявності тем та їх розвиткові (варіаційному, поліфонічному, симфонічному), при цьому багатотемність обумовлено виступає як органічна ознака музики і танцю.

Список використаної літератури

1. Абдоков Ю.Б. Музыкальная поэтика хореографии: пластическая интерпретация музыки в хореографическом искусстве: диссертация кандидата искусствоведения: 17.00.01. Российская академия театрального искусства (ГИТИС) [электронный ресурс] / Ю.Б. Абдоков. - М., 2009.- 192 с.: ил. РГБ ОД, 61 09 - 17/140. – Режим доступа: // www.lib.ua-ru.net/diss/cont/280744.html.
2. Асафьев Б. Путеводитель по концертам: словарь музыкальных терминов и понятий / Б. Асафьев. – Л.: Сов. Композитор, 1978.- 198 с.
3. Блейз О.С. Все о музыке /О.С. Блейз; ред. Т.Н. Кустова.- М.: Астрель; АСТ, 2001.- 172 с.
4. Вірський П.П. У вихорі танцю / П.П. Вірський. - К.: Мистецтво, 1977.
5. Громов Ю. Основы подготовки специалистов-хореографов: хореографическая педагогика / Ю. Громов, Е. Громова. - С.Пб: изд-во СПбГУ, 2006.- 632 с.
6. Друскин М. Очерки истории танцевальной музыки / М. Друскин. - М.: Искусство, 2005.- 156 с.
7. Ефименкова Б. Танцевальные жанры в творчестве замечательных композиторов прошлого и наших дней [электронный ресурс]/ Б. Ефименкова. - М.: Гос. муз. изд-во, 1962.- 56 с. – Режим доступа: // Интернет-ресурс: <http://balletmusic.ru/library>.
8. Загайкевич М.П. Драматургія балету / М.П. Загайкевич. - К.: Наукова думка, 1978.- 241 с.
9. Кривохижа М.А. Гармонія танцю: навч.-метод. посіб. / М.А. Кривохижа. - Кіровоград: КДПУ, 2003. - 126 с.
10. Панкевич Г.И. Искусство музыки / Г.И. Панкевич. - М.: Знание, 1987. - 110 с.
11. Смирнов И. Искусство балетмейстера / И. Смирнов. - М.: Просвещение, 1986.
12. Фокин М. Против течения / М. Фокин. - М.: Искусство, 1962. - 340 с.

В. І. Zabuta

DRAMA MUSIC IN AREA OF CHOREOGRAPHIC

The article explores the substance and content of music as the kind of arts, specificity of musical dramaturgy, characterizes interaction of musical and choreographical dramaturgy.

Key words: music, arts, musical dramaturgy, choreographical dramaturgy

УДК 316.7: 477

Т. В. Забута

КУЛЬТУРНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ В УМОВАХ РИНКОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

У статті розглядаються особливості культурного процесу в Україні в умовах ринкових трансформацій. Визначаються суб'єкти культурного процесу та шляхи його оптимізації.

Ключові слова: культурний процес, ринкові трансформації, суб'єкти культурного процесу

Ринкові трансформації, які відбуваються в сучасній Україні, обумовлено позначилися на сфері культури, ускладнивши і збагативши водночас її культурний простір. Більші можливості зростання ресурсів для піднесення культури відкриваються у зв'язку з прискоренням ринкових перетворень, появою альтернативних форм задоволення культурних потреб, створенням цілої низки самофінансованих організацій. Комерціалізація сфери дозвілля, розширення обсягів позабюджетних надходжень в установах і закладах культури паралельно зі збереженням державного фінансування потребує перегляду системи управління галуззю та законодавчого забезпечення її функціонування. Формування культурної політики в контексті вже визначеної стратегії розвитку має врахувати принцип ринку: свобода вибору благ і способів задоволення культурних потреб. Виникнення комерційних структур має доповнюватись розвитком некомерційних організацій, спрямованих на соціально-культурну діяльність. Нинішня недосконалість законодавства, зокрема тих актів і нормативів, що регламентують фіскальну політику, перманентний перегляд об'єктів оподаткування і ставки податку пригнічують мотивацію економічної діяльності, стримують формування ринку, в тому числі становлення некомерційних організацій, які мають послугувати соціальної орієнтації здійснюваних перетворень.

Культура в широкому розумінні слова має сама сприяти виникненню і функціонуванню ринкових інституцій, трансформуючи водночас механізми виробництва відповідних послуг. Водночас суб'єкти виробництва культурного продукту не мають можливості забезпечувати конкурентоспроможність продукції в силу аморфності ринкового середовища, відсутності чіткого узгодженого законодавства та протекціонізму з боку держави. Хоча окремими аспектами проблеми виявлення тенденцій розвитку культурного процесу у площині трансформаційних ринкових перетворень займаються як теоретики, так і практики, в цілому вона ще не отримала цілісного, комплексного наукового аналізу. Це і обумовило спробу здійснити аналіз сучасного стану та виявити тенденції розвитку культурного процесу України в умовах ринкових трансформацій.

Аналіз теоретичних джерел досліджуваної проблеми дозволив встановити, що проблемам соціології та економіки культури присвячені праці Автономова Ю., Бурдье П., Радаєва В.В., Соколова А., Тарасенка В.І. Економічні проблеми культури і мистецтва та окремі шляхи їх розв'язання розглядаються у роботах Безклубенка С.Д., Гнедовського М.Б., Гольца Г.А., Драгічевича-Шешича М.С., Єрасова Б.С., Кравченка І.С. та Гулевича О.Ю., Михайлова Б.А., Мокре М., Помпеева Ю.А., Таукача Г.Л. та Федосової О.В., Тульчинського Г.Л. і Щекової Є.Л.

Зміст, структура та особливості сучасного культурного процесу глибоко і системно висвітлені у колективних працях і розробках колективу співробітників Українського центру культурних досліджень. Зокрема, концептуальні засади наукового забезпечення розвитку галузі культури обґрунтовані у праці Гриценка О.А., Різника О.О., Солодовника В.В. [4]; дослідження проблем трансформації культурної сфери та шляхів реалізації ключової ролі культури в соціально-економічному розвитку України здійснили Гриценко О.А., Солодовник В.В. Рябчук М.Ю. [5]; роль культури в соціально-економічному розвитку суспільства розглядається у праці Гриценка О.А., Солодовника В.В., Гончаренка В.В. [6]. Аналіз розвитку сфери культури та проект Закону України „Про національний культурний продукт” міститься у колективній праці Гриценка О.А., Солодовника В.В., Рябчук М.Ю., Булкіної І.С., Кулінковича І.А. [7].

В умовах ринкових перетворень культура відіграє значну роль, виступаючи генератором ідей, каталізатором суспільної активності, впливаючи на формування

громадянського суспільства. Дослідники визначають наступні напрямки реалізації ролі культури в сучасних умовах: формування цілісного, повноструктурного національного інформаційно-культурного простору, що слугуватиме запорукою світоглядної єдності українського суспільства, національної ідентичності, успіху процесів формування сучасної громадянської нації; формування стабільних структур міжкультурного, міжетнічного діалогу й співпраці, що забезпечуватимуть збереження і зміцнення міжетнічного й міжконфесійного миру і злагоди в Україні, а також – використання культурного різноманіття сучасного українського суспільства як потенціалу соціально-економічного розвитку [7].

У культурному процесі сучасної України активно взаємодіють і взаємовпливають публічні сфери суспільно-культурної діяльності, котрі в повній мірі здатні забезпечувати культурні, мовні, інформаційні потреби громадян України. У цьому процесі реалізуються всі галузі мистецької, культурно-просвітницької, дозвіллевої діяльності (професійної та аматорської), ефірний простір електронних мас-медіа, українські ресурси Інтернету, національний ринок друкованих ЗМІ, книговидання та книготорговельного обслуговування, ринки інших культурно-мистецьких продуктів та послуг, а також суміжні сфери – освіти, науки, діяльності структур громадянського суспільства.

Активними суб'єктами процесу виступають:

- творці культурно-мистецьких цінностей – професійні митці та аматори, мистецькі (креативні) колективи, літератори та діячі різноманітних галузей культури; виробники (тиражувальники) культурно-мистецьких товарів і послуг – заклади культури і мистецькі колективи, видавництва, кіностудії, студії звукозапису тощо;

- канали та мережі культурної комунікації – засоби масової інформації (преса, телерадіоорганізації, Інтернет-видання), а також мережі театральних-видовищних та концертних майданчиків, бібліотек, книгарень, галерей та виставкових залів, кінотеатрів, музичних крамниць тощо;

- споживачі культурного продукту, індивідуальні та колективні;

- органи та системи регулювання культурної діяльності та мовних практик – органи державної влади та місцевого самоврядування, національні та міжнародні структури регулювання медіа-простору та ринку культурних товарів і послуг, структури громадянського суспільства – творчі спілки, галузеві асоціації тощо) [3, с. 19].

Сучасному стану та особливостям культурного процесу передували доволі складний соціально-історичний шлях, і значною мірою недоліки сьогоденних реалій обумовлені саме цим. Культурно-мистецький простір України на початку 90-х років минулого століття характеризувався певними особливостями. У сегменті творення культурних і мистецьких цінностей доволі розвиненою можна було вважати національну «високу» культуру, зокрема, виконавські мистецтва, натомість розвиток популярних, масових жанрів був явно недостатній. Українські література й мистецтво, розвиваючись майже в ізоляції від сучасних світових мистецьких процесів, виявилися багатоманітними, застигло-консервативними, навіть провінційними, особливо з погляду молоді. Радянська цензура й репресії призвели до того, що значна частина національної мистецької спадщини (часто – високохудожні, справді оригінальні твори) виявилася забороненою або напівзабороненою, а тому – невідомою більшості суспільства, що знову-таки знижувало конкурентоспроможність національної культури.

У виробництві культурно-мистецьких товарів і послуг українські культурні індустрії на початку 1990-х рр. являли собою чи не найслабший елемент національного культурного простору – несамостійні, залежні від державної підтримки, незвиклі до конкуренції з комерційними структурами у відповідних галузях, особливо – з іноземними культурними індустріями, західними та російськими. Легальний приватний сектор в українських культурних індустріях практично не існував до 1991 року,

натомість «тіньовий» сектор (піратські аудіозаписи та відео) бурхливо розвинувся при байдужості влади. На українському ринку культурних товарів і послуг швидко здобули панівне становище імпортовані мас-культурні продукти – фільми та відео, книжки, музика, що значно утруднило розвиток національних культурних індустрій [9, с. 321].

У просторі каналів та мереж культурної комунікації українські «республіканські» та місцеві ЗМІ традиційно відігравали другорядну роль щодо «центрального» – як ідеологічно, так і в плані інформаційно-культурного обслуговування суспільства; це формувало упереджено-зверхнє ставлення до них значної частини суспільства. В роки «перебудови» роль і статус українських ЗМІ (принаймні преси) посилювалися, виразнішим став їх національний характер, однак неринковий, неконкурентний спосіб господарювання в медіа-просторі неминує робив державні ЗМІ потенційно легкою жертвою потужних суперників – комерційних телеканалів і газет [6].

Характеризуючи особливості споживання культурного продукту, слід зазначити, що крах радянської планової економіки спричинив глибоку кризу українського книговидавництва, кінематографії, всієї державно-комунальної галузі культури, що, вкупі з різким падінням купівельної спроможності населення призвело не до зростання, а до падіння споживання національного культурного продукту на початку 1990-х рр.. Натомість помітне місце в культурному раціоні українців посіла іноземна мас-культурна продукція, значною мірою – піратська.

З огляду на все це, величезні маси громадян України, передусім, працівники бюджетної сфери та селянство, і далі не мали доступу до українського культурного продукту. Регулятори культурного простору (органи та системи), що існували в Україні за радянської доби, практично зводилися до «республіканських» підрозділів загальносоюзних (партійних і державних) адміністративних і керівних структур, тобто були несамостійними, безініціативними, застарілими в методах та інструментах – власне, їхніми інструментами були лише адміністрування та бюджетне фінансування. Це і обумовило загальну інертність і неефективність державної культурної політики України початку 1990-х років, а також її бездіяльність щодо розвитку недержавного, комерційного сектору в культурі [5].

Культурний процес в Україні доби незалежності характеризується глибинними структурно-змістовими трансформаціями. Однак вважати їх завершеними не варто. Попри певні успіхи, не забезпечено домінування національного продукту на основних ринках культурно-мистецьких благ (книжка, кіно та відео, преса, музика тощо). У культурно-дозвілєвому «раціоні» середньохорого громадянина України й досі провідне місце посідають російські розважальні телепрограми, іноземні «мільні опери», російська (та перекладена російською мовою) популярна література, врешті, сумнозвісні російські «попса» та «шансон» [5].

Хоча українські електронні ЗМІ стали провідними в задоволенні культурно-інформаційних потреб громадян України, але в програмному наповненні більшості телеканалів досі домінує іноземний продукт, переважає російська мова мовлення. При цьому в деяких регіонах – передусім на Сході й у Криму – позиції українських ЗМІ надто слабкі, а україномовного культурного продукту на ринку майже немає [7].

Усе це стало не в останню чергу наслідком неефективної й непослідовної державної політики. Вище згадувався той факт, що практично немає органів виконавчої влади, які б опікувалися недержавним сектором у культурі. Свого часу протягом кількох років була майже паралізованою діяльність Національної ради з питань телебачення й радіомовлення. На Парламентських слуханнях з питань розвитку культури (2005 р.) відзначалось, що дотримання положень чинного законодавства щодо мовного режиму ЗМІ та мінімальної квоти національного продукту в ефірі й кінопрокаті донедавна практично не контролювалося. А спроби Національної Ради у 2006-2008 рр. контролювати дотримання мовного законодавства і «карати» деякі

телеканали за порушення (попереджаючи про ймовірні майбутні проблеми з ліцензуванням) наштовхнулися на опір з боку медіаменеджерів та політиків. Надзвичайно неефективною була діяльність Держкомвидаву (пізніше приєднаного до Держтелерадіо) з підтримки національного книговидавання. Боротьба з піратством була дуже млявою й поживалювалася лише внаслідок жорсткого тиску з-за кордону [7]. Ця ситуація ще раз яскраво підтвердила розмежування державного та недержавного секторів сфери культури, яке обумовлене віднесенням останнього до сфери підприємницької діяльності, яка підпорядкована іншим органам центральної влади та керується іншими законами і нормативами.

На думку фахівців, розв'язати зазначені проблеми можна було б за умови вдосконалення медійного законодавства, забезпечення його дотримання; розвитку загальнонаціональних мереж телебачення і радіомовлення; забезпечення державного протекціонізму щодо національних культурних індустрій з метою нарощування присутності українського культурного продукту на ринку і в культурному споживанні всіх регіонів України; лібералізації законодавства в галузі господарської діяльності суб'єктів культурного процесу; забезпечення динамічного розвитку національних культурних індустрій та формування повноцінного вітчизняного ринку культурних благ [5].

Культурний процес сучасної України - феномен багатоаспектний, він має складну структуру і характер відкритої системи. Ми розглядаємо систему як сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених елементів, які у своїй взаємодії забезпечують ефективне функціонування самої системи. На розвиток культурного процесу (функціонування системи) активно впливає зовнішнє середовище, а саме – рівень економічного розвитку суспільства, його соціальні стандарти, законодавче забезпечення. Не менш важливим є питання активності суб'єктів культурного процесу (внутрішнє середовище системи), якими виступають творці культурно-мистецьких цінностей; канали та мережі культурної комунікації, засоби масової інформації; споживачі культурного продукту, індивідуальні та колективні; органи та системи регулювання культурної діяльності.

Таким чином, можна зробити наступний висновок. Системний підхід до аналізу культурного процесу дає підстави припустити, що у своїй взаємодії зовнішнє і внутрішнє середовище системи формує її змістові характеристики, тобто особливості культурного процесу. Основними з них ми вважаємо ускладнене протікання процесу формування національно-культурної ідентичності, пошуки шляхів продукування якісного культурного продукту та донесення його до споживача, конкуренцію між потужними гравцями ринку масової культури шоу-бізнесу та малоресурсним державним культурним сектором. Найбільш характерною особливістю сучасного культурного процесу можна вважати, на нашу думку, його штучну відокремленість від економічних і фінансових ресурсів країни, що зумовлене недооцінкою ролі культури з боку держави та відведенням їй допоміжної ролі у розвитку суспільства.

Список використаної літератури

1. Основи законодавства України про культуру // Законодавчі і підзаконні нормативно-правові акти з питань культури. - Тернопіль: Підручники, посібники, 2008.- С. 4-15.
2. Безклубенко С.Д. Політекономія мистецтва / С.Д. Безклубенко. - К.: 2007.- 435 с.
3. Бикбов А. Рынки культуры как рынки вкуса и признания / А. Бикбов // Неприкосновенный запас: Дебаты о политике и культуре. – 2004. – № 33. – С 18-21.
4. Гриценко О.А. Концепція наукового забезпечення розвитку галузі культури на 2006 - 2010 роки. Проект [електронний ресурс] / О.А. Гриценко, О.О. Різник,

- В.В. Солодовник, І.С. Булкіна. – Режим доступу: http://www.culturalstudies.in.ua./menu_2.php.
5. Гриценко О.А. Культура, національний культурний простір та суспільна консолідація в сучасній Україні: Дослідження проблем трансформації культурної сфери та шляхів реалізації ключової ролі культури в соціально-економічному розвитку України [електронний ресурс] / О.А. Гриценко, В.В. Солодовник, М.А. Рябчук. – Режим доступу: http://www.culturalstudies.in.ua./zv_2009-10-1.php.
 6. Гриценко О.А. Культура як ключовий чинник соціально-економічного розвитку суспільства [електронний ресурс] / О.А. Гриценко, В.В. Солодовник, Н.К. Гончаренко – Режим доступу: http://www.culturalstudies.in.ua./zv_2007_s1.php#.
 7. Гриценко О.А. Аналітичні матеріали та Концепція Закону про національний культурний продукт [електронний ресурс] / О.А. Гриценко, В.В. Солодовник, М.А. Рябчук, І.А. Кулінкович. – Режим доступу: <http://www.culturalstudies.in.ua./parlament-2005>.
 8. Гулевич О.Ю. Деякі методологічні проблеми дослідження ринку праці сфери культури України / О.Ю. Гулевич // Зайнятість та ринок праці: міжвід. наук. зб. – К.: РВПС України НАН України, 2001. – Вип. 15. – С. 106-113.
 9. Маркетинг соціальних послуг / під ред. д.ф.н., проф. В.Г.Воронкової.- К.: Вид. Дім "Професіонал", 2008.- 576 с.
 10. Соколов А. Актуалізація сфери культури і масових комунікацій як найважливішого елементу стратегії соціально-економічного розвитку / А. Соколов // Державна служба. - 2005. - №4. - С.7-9.

T. V. Zabuta

CULTURAL PROCESS IN UKRAINE UNDER MARKET TRANSFORMATION

The article explores specificity of cultural process in Ukraine in conditions of market transformation. The article defines the subjects of cultural process and the ways of its optimization.

Key words: *cultural process, market transformation, subjects of cultural process.*

УДК 316.7

Т.О. Кривошея

АРОМАТ КУЛЬТУРИ ТА АРОМАТ В КУЛЬТУРІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОЛЬФАКТОРНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

У статті розглядаються проблеми становлення ольфакторної культурології. Досліджується можливість та форми ольфакторних репрезентацій в мистецтві.

Ключові слова: *культура, культурологія, ольфакторний, ольфакторна культурологія, ольфакторне мистецтво.*

Чуттєве сприйняття людини лише теоретично можна розділити на окремі чуттєві здатності. У цілісному феноменальному сприйнятті оточуючого світу неможлива диференціація запаху, звуку, візуальних образів та просторових відчуттів, тактильних вражень, смакових характеристик тощо. Культурологічна наука у даному питанні може сфокусуватись на проблемі переваги певного органу чуття, за допомогою якого певна культура «опрацьовує певне відчуття, формуючи власну, відмінну від інших